

O'ZBEK XALQ DOSTONI

ALPOMISH

YOSHLAR NASHRIYOT UYI
TOSHKENT – 2019

Qiziq-qiziq aytингlay, enam qizlay, yoy-yoy,
Ultontozning to'ylayi qiziq bo'lsin, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Suv bayladim tegirmon novasiga, yor-yor,
Bugun keldim o'g'lingning havasiga, yor-yor.
Tong otguncha o'lanni aytib bersak, yor-yor,
Hech nima berarmikan Qultoy bovasiga, yor-yor.

Bodom so'zi:

Ultontozning oldida yangasi boy, yoy-yoy,
Yangasi ketgan so'ng o'pkasi boy, yoy-yoy,
Qiziq-qiziq aytингlay, kelinchaklay, yoy-yoy,
Yo'molga tugib beyay tangasi boy, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Bog' oralab gullarni termagan, yor-yor,
Ultontozbek davronni surmagan, yor-yor,
O'lan aytgan qizlarga tanga bersa, yor-yor,
Qultoy cholga bir uloq berarmikan, yor-yor.

Bodom so'zi:

Bog' oyalab gullayni bolam teyay, yoy-yoy,
Baychin minan davyonni o'g'lim suyay, yoy-yoy,
Qiziq-qiziq aysanglay kelinchaklay, yoy-yoy,
Ultontoz ola paycha jelak beyay, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Savdogar qo'yin yoyer qalin joyga, yor-yor,
Qush ag'darilib qo'nar qalin tolga, yor-yor,

Jelak bermay tag'in Ultontozing, yor-yor,
Bildiramay yo'liqdi tekin molga, yor-yor.

Shu vaqtgacha Qultoyni pisand qilmay, qiz-kelinchaklarga
qarab, Bodom cho'ri o'lan aytayotib edi. Qultoyning bu so'zini
eshitib, endi Qultoyga qarab bir so'z dedi:

Bodom so'zi:

Ayt degandan aytaman atagima, yoy-yoy,
O'lan bilan solaman yetagima, yoy-yoy,
Qaynim-qaynim deganga ketma o'zingdan,
tentak Qultoy, yoy-yoy,
Tenglamayman kovushim patagiga, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Ayt degandan aytasan atagingga, yor-yor,
O'lan bilan solasan yetagingga, yor-yor,
Tenglamasang, tenglama patagingga, yor-yor,
Ko'r xo'rozni qamab qo'ysa katagingga, yor-yor.

Bodom so'zi:

Saltanat qib bozoyda juyibbiding, yoy-yoy,
Saltanat qib sayildi qo'yibbiding, yoy-yoy.
Yeniki deb taltayasan go'ppi Qultoy, yoy-yoy,
Ultontozning moyiga erippiding, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Baland tog'ni yurmakka qiyasi bor, yor-yor,
Bu moldan ayrliganning chiyasi bor, yor-yor,
Meniki deb quvonma eshak cho'ri, yor-yor,
Ertan kelar mollarning egasi bor, yor-yor.

Bodom so'zi:

Yo'llayingni Qultoy qul to'sdiyaymi, yoy-yoy,
 Ko'zlayingdi ambiylab o'ydiyaymi, yoy-yoy,
 Bu gapingni Ultontoz podshoga aytib, yoy-yoy,
 Ehta bilan tilla doyga osdiyaymi, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Bilib edim shu gapni aytaringdi, yor-yor,
 Aytmay turib yuragim moytarildi, yor-yor,
 Arqon tugil tushoving qo'lginangda, yor-yor,
 Endi kuzab aytmasang kalga baytalingdi, yor-yor.

Bodom so'zi:

O'lanni aytsang, ana maydon, mana maydon, yoy-yoy,
 Jub jumayoq suv oqay tayanch saydon, yoy-yoy,
 Elimizda yo'q edi senday tentak, yoy-yoy,
 Ko'ppak itday vovolab qaydan kelding, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Hay-hay, yenga, hay, yenga andiringdan, yor-yor,
 Uzun kasov chiqmaydi tandiringdan, yor-yor,
 Shunqordayin yigitni kuchuk deysan, yor-yor,
 Kuchuk bo'lib tortaymi chandiringdan, yor-yor.

Bodom so'zi:

Qultoy qul qaydan keldi buydan keldi, yoy-yoy,
 Qayqi tayoq qo'lida qo'ydan keldi, yoy-yoy,
 Elimizda yo'q edi senday o'lib qolgiy, yoy-yoy,
 Ko'k qayg'aday qag'illab qaydan kelding, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Yangi kelibsan ravishingga, yor-yor,
Yigirsang jipak to'lar ovrishingga, yor-yor,
Qarchig'ayday yigitni qarg'a deysan, yor-yor,
Qarg'a uya qo'ymaymi kovushingga, yor-yor.

Bodom so'zi:

Hay-hay Qultoy, hay Qultoy andiyama, yoy-yoy,
Og'zingga kelganini sandiyama, yoy-yoy,
Bilabilsang podshohning enasiman, yoy-yoy,
Tub changalning tubiga shisha qildim, yoy-yoy,
Borib ichsang, suvsiningdi qondiyami, yoy-yoy.

Qultoy so'zi:

Cho'lida tulki bo'riman, ildiraman, yor-yor,
So'ylasam, so'z ma'nisin keltiraman, yor-yor,
Siygan joyingga singir tiqib, yor-yor,
Chichqan joyingga jumron tiqib, yor-yor,
Chiq tommasday kirib qib o'ldiraman, yor-yor.

Shunda Bodom cho'rining achchig'i keldi. – Keta bey, – deb urishdi. Ultontoz aytdi: – Sen ham o'lanni o'rganib ol, esing yo'q. Bu Qultoy to'qson cho'ponning o'lanini yutib olgan, to'qson qo'tondan kekirdagiga urib tortib olgan, to'qson to'qliga sotib olgan. Sening nima zarurlik yering bor edi. Omborda g'allang, zinbirda tillang bor edi, sotib olsang, bo'lmaydimi? Shunda enasi Bodom cho'ri o'g'li Ultontozni urishdi. – Ilgayidan Qultoyning o'ldiyimading, aljimay o'l, jol-chimay o'l, – dedi. Shu vaqtida Qultoy chol aytdi: – Men endi Barchinoy bilan o'lan aytishaman. Unda Bodom cho'ri aytdi: – Meni-ku shaymanda qilib eding, kelinimni ham shaymanda qilasami? Qultoyning Barchinoy bilan o'lan aytishaman, deganini Ultontoz eshitib, o'tirgan odamlarga amr qilib bu-

yurdi. Shunda odamlari borib, Barchinoyni shu o'lan joyiga qo'ymasdan olib keldi.

Ana endi Barchinoyning shu yerda kelganini ko'rib, Qultoy chol ham shu o'tovning yonboshiga keldi. O'tovning o'rtasidan Barchinoyning o'tirgan yeriga borib o'tirib, Barchinoyma aytdi: – Sen o'n to'rtningda eringdan ayrilib tul bo'lib qolding. Men ilgari zakotchi edim. Zakotchilik ilmimdan meni Ultontoz tushirib, cho'lda qo'y boqtirib qo'ydi. Endi shuytib ikkovimiz bu to'yda bir o'lan aytishayik. Alhamdulilloh, Mulla Hakim to'rang kelar. G'am yemagin, bu xafaliklar esing-dan chiqib ketar. Bu xafalikni ko'rmaganday bo'lib ketarsan. Shunda Qultoy bilan Barchinoy bir-biroviga qarab, savol-javob qilib, o'lan aytgani:

Qultoyning o'lani:

Ming qulinchoq o'ynaydi jili bilan, yor-yor,
Har kim o'ynab-kuladi tengi bilan yor-yor,
Yaxshi odamni topolmadim bu majlisda, yor-yor,
Besh-olti og'iz o'lan ayt meni bilan, yor-yor.

Barchinoyning o'lani:

Bog'bon bo'lib gullarni terar kelin, yor-yor,
Oyna olib oq yuzin ko'rар kelin, yor-yor,
Juning terib jo'n o'lan aystsang, bobo, yor-yor,
Bir gapingga ming javob berar kelin, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Boybo'ri ko'ngan yeri o'tli bo'lsin, yor-yor,
Kuntugal soqqan sigir sutli bo'lsin, yor-yor,
Besh-olti og'iz gapim bor, so'rayman, ko'zginangdan,
yor-yor,
Tekkan yoring Ultontoz qutli bo'lsin, yor-yor.

Barchinoyning o'lani:

O'lanni sen-da aytsang, men-da aytaman, yor-yor,
Men o'lanim bo'lmasa, nenı aytaman, yor-yor,
Xonimni ko'rib qolgan qadrdonim, yor-yor,
To'yim qo'shiqqa aylansin deb aytaman, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Boqqa kirib gullarni tortdimikan, yor-yor,
Kuyov yigit qallig'in ko'rdimikan, yor-yor,
Yangasiga ko'ylak, ro'mol olib berib, yor-yor,
Kuyov yigit qalliqqa kirdimikan, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

To'y bersa Yodgorning jiri bo'lzin, yor-yor,
Yetti yoshlar bolamning qadri bo'lzin, yor-yor,
Qo'y bersa, bobojon, muhlati bor, yor-yor,
Kelmoqlikka nokasning haddi bo'lzin, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Bu gapingga, Barchinoy, ko'nglim to'ldi, yor-yor,
Qirq ming uyli Qo'ng'irot el to'yga keldi, yor-yor,
Meni ko'rib yakka o'lan aytasan, yor-yor,
Qirq kun to'y berib Ultontozbek, yor-yor,
Ultontozning olmayin nesi qoldi, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

Uy deb aytmang, bobojon, ordır bizga, yor-yor,
Yuragimda g'am bilan cherdir, bobo, yor-yor,
Tong otguncha o'n ikki, o'n bir soat, yor-yor,
Xudoyning xohlagani bordir, bobo, yor-yor.

Qultoy so'zi:

Bu to'ylarga, qaddingdan, keb yurbanman, yor-yor,
 To'ylarda sening g'amming yeb yurbanman, yor-yor,
 Tengi uchun Ultontozbek gapirib, yor-yor,
 Rost ko'nglim, Barchin seni deb yurbanman, yor-yor.

Barchin o'lani:

Uy deb aytsang, bobojon, uning o'chsin, yor-yor,
 O'tkir qaychi tilingning uchin kessin, yor-yor,
 Bizlardan qarg'ish olgan o'ngmay o'lar, yor-yor,
 Qoraog'ochni quchoqlab umring o'tsin, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Men Qultoymen, Qultoyni tanimaysan, yor-yor,
 Sirtimdan, ha, senimi, deb tanimaysan, yor-yor,
 Birni ayib, birni jo'n-bo'p aytishdik, yor-yor,
 Peshanangga men tushsam nolimaysan, yor-yor.

Barchin o'lani:

Cho'llarda bitilgan jing'ilmikan, yor-yor,
 Jilbiragan o'tlarni qo'y yermikan: yor-yor,
 Hazil-mazoh qilmangiz, jon bobojon, yor-yor,
 Qaynag'a keliniga shuy dermikan, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Biz ketganga quluntoy ot bo'libdi, yor-yor,
 Otsiz yigit to'ylarda mot bo'libdi, yor-yor,
 To'yxonada o'lanni ko'p aytishdik, yor-yor,
 Hur sifatli Barchinoy ham mot bo'libdi, yor-yor.

Barchinoy so'zi:

Biz ketganga quluntoy ot bo'libdi, yor-yor,
Yo'lingizga ikki ko'zim to'rt bo'libdi, yor-yor,
Mot bo'lmayin ne qilsin, o'lsin Barchin, yor-yor,
Yuragimda ot boshiday dard bo'libdi, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Boybo'ri qo'ngan yeri o'y bo'libdi, yor-yor,
Qora-qora qo'zilar qo'y bo'libdi, yor-yor,
Xo'b aytishding o'lanni to'yxonada, yor-yor,
La'l munchoqli Barchinoy to'y bo'libdi, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

Oh deganda ko'zimni yoshatma-chi, yor-yor,
O'lan aytib suyakni shovshatma-chi, yor-yor,
Yetti yil tirik ayrilgan shoh to'ramga, yor-yor,
Tovushingni alpimga o'xshatma-chi, yor-yor.

Qultoy so'zi:

To'ylarda o'lan aytib horma, Barchin, yor-yor,
Yuragingda g'am bilan chermi, Barchin, yor-yor,
Rost gapimni aytay o'zginangga, yor-yor,
Bekbachangdan umiding bormi, Barchin, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

O'n bir bo'lgan besh tuymam to'zmam, bobo, yor-yor,
Yig'lay-yig'lay ko'nglimni buzmam, bobo, yor-yor,
Qora boshim qora go'rga kirmaguncha, yor-yor,
Bekbachadan umidim uzmam, bobo, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Sop nokaslar bedovni saylab yeldi, yor-yor,
 Seni ko'rib ichginam g'amga to'ldi, yor-yor,
 Tegmakliging Ultontozga nedan bo'ldi, yor-yor,
 O'n olti urug' Qo'ng'iroq el to'yga keldi, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

O'lan aytib xalqimdan uyalmadim, yor-yor,
 O'zim tengli qizlardan jiyolmadim, yor-yor,
 Yuragimni qo'zg'ama, bobojonim, yor-yor,
 Yodigorni o'limga qiyolmadim, yor-yor,

Qultoy o'lani:

Bu gapingga Barchinoy, ko'nglim to'ldi, yor-yor,
 Qishning kuni tog'larni tuman choldi, yor-yor,
 Meni ko'rib, Barchinoy, yolg'on aytding, yor-yor,
 Yetim sho'rli Yodgorbek qayda qoldi, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

Oftob tegib bog'da gul so'ladikan, yor-yor,
 O'lmasa ketgan odam keladikan, yor-yor,
 Shu vaqtgachayin boqdim Yodgorbekni, yor-yor,
 Berolmay ota minnat qilar ekan, yor-yor.

Qultoy o'lani:

Maydon kuni minganim pirog'imni, yor-yor,
 Piroq ot yaqin qilar yirog'ingni, yor-yor,
 Tizzamdan yer botganga shunday deyman, yor-yor,
 Nega yerga qo'yayin chirog'imni, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

Cho'llarda olti kiyik ang bo'libdi, yor-yor,
Og'nashganda junlari chang bo'libdi, yor-yor,
Men yetti yil boqqanman kabob bo'lib, yor-yor,
Ota derga Yodgorbek tang bo'libdi, yor-yor.

Qultoy o'lani:

O'lan aytsam qaddingdan, qoyimimdi, yor-yor,
Ziyod qildim yuragimda voyimimdi, yor-yor,
Ko'zim ko'rди, bag'rima men bosmayman, yor-yor,
Nega yerga qo'yayin Yodgorjonimdi, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

Qora zulfim gardanimga tushmaymi, yor-yor,
Ikki ko'ngil bir bo'lsa suyushmaymi, yor-yor,
Ichta qolar yo'qotishdi pikir, yor-yor,
Telpagini qo'lga olib tegishmaymi, yor-yor.

Qultoy o'lani:

O'n to'rtida Barchinoy tul bo'lgandi, yor-yor,
Yig'lay-yig'lay yuragi sil bo'lgandi, yor-yor,
Tong otguncha o'lanni aytishayik, yor-yor,
Qariganda Qultoy bobong kal bo'lgandi, yor-yor.

Barchinoy o'lani:

Dardli qullar dardini boshlamasmi, yor-yor,
Kuygan odam ko'zini yoshlamasmi, yor-yor,
Tevarakda o'tirgan tomoshabin, yor-yor,
Qultoy cholning telpagin ob tashlamasmi, yor-yor.

Ana endi Qultoy chol: – Men o'langa yengdirdim, – deb qo'ynidan Yodgorbekni chiqarib yubordi. Shunda Yodgorbek ayrilgisi kelmay, Qultoy cholga tarmasha ketdi. Shunda o'langa yig'ilib o'tirgan katta-kichiklar: – Endi Qultoyning boshidan telpagini olib tashlaymiz. Yo Qultoya chiqsin, yo Alpomishga chiqsin. Agar Alpomish bo'lsa, bilamiz, Qultoy bo'lsa, urib o'ldiramiz, – deb bular shu maslahatda tursin. Qultoy chol o'lanni aytib bo'lib ketmoqchi bo'ldi. Shunda Barchinoy Qultoya qarab, jummoq o'lan aytib yubordi.

Barchinoyning jummoq o'lani:

Uy ichida yop-yoriq,
U nimadir, bekbacha,
O'ng qo'limda o'n tuyma,
U nimadir, bekbacha,
Qator-qatorga tirkaganing,
U nimadir, bekbacha.
Gullarning rangi so'lgan,
Qiyomat kuni bo'lganda,
Mo'minga xizmat qilgan,
Jummoq quydim, kalimtoz,
Shuni toping, bekbacha.

Qultoy cholning jummoqni topgani:

Uy ichida yorig'ing,
Davlatingdir, ko'zingdan,
O'n qo'lingda o'n tuymang,
Xudo bersa farzanddir.
Guldayin rangi so'lgan,
Yomon yo'lga ketganda
Yaxshi yo'llarga solar,
Ko'p nasihatni qilar,
Og'a-enangdir, Barchinoy.

Eshitgin bizdan so'zni,
Kun qiyomat bo'lganda,
Bandaga xizmat qilgan,
Ro'za bilan namozdir.
Boychiborni choptimmi,
Banot uyni yoptimmi,
Jummog'ingni toptimmi,
Shukur qilgin, Barchinoy.

Ana endi Barchinoy bildi, Alpomish ekan. Shunda Barchinoy Yodgorni ilay-jilay qo'lga oldi. Lekin tong otdi, erta bilan bo'ldi. Qultoy chol o'lanni aytib bo'lib, yo'lga qarab jo'nab ketdi. Yo'lda borayotsa, otasi, enasi, Qaldirg'och singlisi, Xoldorbekning xotini Ziraxol boybicha, Qorajon do'sti – hammasi bir yerga yig'ilishib o'tiribdi. Shunda Boybo'ribek haligilarga qarab: – Men bugun bir tush ko'rdim. Tushimni sizlarga aytayin, – deb tushini aytayotibdi. Shunda tush ko'rganini aytib, Boybo'ribek bir so'z dedi:

Og'ayinlar, bugun uxlab tush ko'rdim,
Men tushimda xo'b ajoyib ish ko'rdim.
Kashalning elidan bir shunqor uchdi,
Qultoyning oldiga parvoz qip tushdi.

Ultontozga kabob changallar soldi,
O'tirgan hovlisi tep-tekis bo'ldi,
Qo'ng'irotning shahari yop-yorug' bo'ldi,
Tos tepamga ikki juft chiroq yondi.

Hamma odam atrofimga keldilar,
Men o'zimni bir balandga oldilar,
Hamma odam qulli bo'lsin dedilar,
Atrofimni olib turgan kim bo'ldi?

Davlat bersa yaxshi ro'mol o'ragin,
Qora zulfiq gardaningga taragin,

Xobnoma kitobni ob kel, Qaldirg'och,
Bu tushimning ta'birini jo'ragin.

Shunda Qaldirg'och borib kitobni olib kelib, otasi Boybo'-rining tushini jo'rab yotibdi:

O'ylasam omonat bavdaning joni,
Hamroh bo'lgay mo'min qulning iymoni,
Gohi tush rahmoni, gohi shaytoni,
Tushman folning bo'lmas ekan bayoni.

Davlat bersa balxi ro'mol o'rayin,
O'lmasam elimda davron surayin,
Aytganima quloq soling, otajon,
Tushingizning ta'birini jo'rayin.

Shukur, obod bo'btı Qo'ng'irot elingiz,
Sayraydi bog'larda bulbulingiz.
Bir shunqor davra olib uchsa Kashaldan,
Avval kelib Qultoy bilan ko'rishibdi,
Alhamdulloh, kelibdi yolg'iz ulingiz.

Oqizibdi Ultontozning yoshini,
Itlarga tortirib uning go'shini,
Kesib obdi Ultontozning boshini,
Ming martaba shukur etay Xudoga,

Akajonim, kepti Qo'ng'irot elima.
Oy edi, oy kabi, ota, baxtingga,
Koyish ko'rding o'ynab-kular vaqtingga,
Otajon, minibsan toj-u taxtingga,

Davlatginang qulli bo'lsin, otajon.
Boybo'ribek yig'lab xunobo yutdi,
Yaxshi gapni Qaldirg'ochdan eshitdi,
Behush bo'lib Boybo'ri o'zidan ketdi.

Yomonga sir aytmang, elga yoyadi,
 Qorajon qalmoq joyidan turib,
 Boybo'rini voy, otam, deb suyadi.

Shunda buni ko'rib Qultoy bo'lib yurgan Alpomish ham behush bo'lib o'zidan ketdi. Har qancha bo'lsa, Alpomish Qorajondan ko'ngli to'lib ketdi. Asta ko'zini ochib, Qultoy chol bo'lgan Alpomish Qultoy chol bobosi qolgan Bobir ko'lga yetdi. Borib ko'rsa, Qultoy chol sakson echkini solim qilib, uyib olibdi. O'zidan-o'zi bir o'zi Boychiborni egarlab minib olib, vaqtı xush bo'lganidan oqshomi bilan ko'pkarini chop beribdi. Ko'p chopib, ko'yakdan yoqa qolibdi, ishtondan lipa qolibdi. Shunda Qultoyning oldiga Alpomish polvon borib, hormang ota, dedi. Bobo Qultoy uyalib qoldi. "Avvalroqdan bilmabman, bilganimda buytib sharmanda bo'lmas edim, – deb kiyim kiyay, deb qarasa, kiyim yo'q, yap-yalang'och bo'lib turdi. Shunda Qultoy otasiga Alpomish sipohsolar sardorlik amal berdi. – Ey, ota, sen Qo'ng'irot elga suyunchiga bor, – dedi. Shunda Qultoy chol bir tayoqning uchiga ko'yakning bir yirtilib qolganidan bog'lab, yalov qilib, Qo'ng'irotga pi-yoda jo'nab ketdi. To'g'ri to'yxonaning ustiga yetdi. Suyunchi beringlar, deb Qo'ng'irot eliga, odamlarga, katta-kichiklarga qarab, asl Qultoy bir so'z dedi:

Tar ochilgan guling keldi,
 Qafasda bulbuling keldi,
 Sening jon-u diling keldi,
 Boybo'ri, bergin suyunchi,

O'ldi degan uling keldi.
 Dardingning davosi keldi,
 Ko'nglingning havosi keldi,
 Boybo'ri, bergin suyunchi,
 O'ligingning egasi keldi.

Sarg'ayganda yuzing keldi,
 Yuz karashma nozing keldi,
 Boybo'ri, bergin suyunchi,
 Alpomishday qo'zing keldi.

Gulgun ko'y lagging kiygin-chi,
 Qora zulflinga tuygin-chi,
 Mulla Hakimday o'g'ling keldi,

Kuntugal, bergin suyunchi.
 Bedovingga to'g'ang keldi,
 Dardginangga davong keldi,
 Qaldirg'och, bergan suyunchi,
 Bek Alpomish og'ang keldi.

Sening nomus-oring keldi,
 Savdo xaridoring keldi,
 Barchinoy, bergin suyunchi,
 O'ynab-kular yoring keldi.

Belda zarrin po'tang keldi,
 Sop qullarga motam keldi,
 Yodgorbek, bergin suyunchi,
 Davlat boshi otang keldi.

Bir balandda pasing keldi,
 Ko'ngilda havasing keldi,
 Qorajon, bergin suyunchi,
 O'ldi degan do'sing keldi.

Ultontoz, bergin suyunchi,
 Bek Alpomish mirzang keldi.
 Keldi-yo, o'lding-a, oh,
 Alpomish keldi, qullar qocha ber.
 Qocha ber, qocha ber, dedi.

Bek Alpomish tizginini ushladi,
 Hay, attang, deb xumor ko'zni yoshladi,
 Chopib chiqdi to'g'ri soyning ustiga,
 To'yxonani ko'rib jonivor Boychibor.
 Uch marta o'qranib Chibor kishnadi.

Ko'kka yetdi odamlarning dovushi,
 Ne savdo ko'tarmas bandaning boshi,
 Shundayin mulla Hakim tiklab qarasa,
 Voy, bolam, deb ota-enasining tovushi.

Kuntugalning uvuz eti uv bo'ldi,
 To'la badanlari balqib suv bo'ldi,
 Qurib qolgan emchagiga sut keldi,
 Bolam, deb bo'yniga qo'lini soldi,
 Boybo'ri bolasin quchoqlab oldi.

Gapirolmay, aylanay, deb so'zini,
 Quchoqlab ob bek Alpomish ko'zini,
 Har iskaydi otasiman enasi,
 Iskalashib yuziga qo'ydi yuzini.

Kalima aytgan qulning joyi behishtdi,
 Har kim o'z do'sti uchun tortar koyishdi,
 Yig'ilishib kelib yoppa xaloyiq,
 Alpomishman quchoqlashib ko'rishdi.

Qulooq solmay fuqaroning tiliga,
 Ham Qaldirg'och singlisiman so'rashib,
 Bek Alpomish irg'ib mindi Chiborining beliga.

Xanjarni bekbachcha yalong'ochladi,
 O'layin, deb nokaslar ko'zin yoshladi,
 Oralab Chorsu Registoniga,
 Sop nokasning barin chopib tashladi.
 Xitoy bilan ul Bolqon,

Qunduz bilan ul Qo'qon,
 O'likka to'lib qoldi,
 Chorsu bilan Registon.
 Oy edi, oy kecha anda baxtiga,

Yetti yil koyish tortgan vaqtiga,
 O'limgan qul yetadikan maqsadga,
 Ernazar Muhammad Iso qalam ob,
 O'n kecha, o'n kunduz xat bitib,
 Boybo'riga yaxshi sarpoj kiygizib,
 Podsho qildi Qo'ng'irot elning taxtiga.

Tog'larning boshini chalgan tuman-a,
 Bu ishlar, yoronlar, haqning farmoni,
 Ko'chalarga jarchi ketib boradi,
 Zamon-zamon Boybo'rining zamoni.

Mulla o'qir alif bilan zabardi,
 Muhammadqul aytsa so'zga chebardi,
 Qultoy bilan Qorajon Qalmoqni
 Ola tog'qa Tovkajonga yubordi.

Har kim o'z joni uchun qilar xayrdi,
 Uyqu kelsa qush bo'ynini qayirdi.
 Besh ming qiz, besh ming kelinchak,
 Oy Tovkaga peshvoz qilib yubordi.

Yodgorning bilmaganin bildirdi,
 Xushvaqt qilib miyig'ida kuldirdi,
 Boychiborni egarlatib mindirib,
 Ultontozga Yodgorni buyurdi.

Yodgor minibdi Boychibor otdi,
 Mahram, shog'ovulman yo'llarga ketdi,
 Borasolib Ultontozday podshoni,

Kimga davlat qo'nsa shunday zo'r bo'ldi,
Ultontozni bandi qilib obqaytdi.

Boybo'riga to'g'ri qildi,
Guldiratib guppa boylab otdi,
Go'shtlari har yoqqa titilib ketdi.
Qilgan topar ekan bundayni,
Har yerda yaxshilikni qo'y mangiz,
Boybo'ri bechora maqsadga yetdi.

Har kim o'z bilganicha yomon, nokaslarni tezak ter-ganday qilib, bir xilini o'ldirib, bir xilini bandi qilib yotib-di. Shunda kayvoni kampirlar ham Ultontozning enasi Bodom soqovni bandi qilib, Boybo'ribekning oldiga olib keldi. Shunda Boybo'ribek kampirlarga mo'yinchinoq berdi. So-chini yulib ol, deb amr etdi. Kampirlar mo'yinchinoq bilan Bodom buvining sochini bittalab yulib oldi. Kallasi yaltirab qoldi. O'zining qilig'iga yarasha bo'ldi. Endigi gapni Tovka oyimdan eshititing.

Tovka oyim kecha qolgan yerida sultanat qilib, Xudon-ing taqdiriga tan berib o'tirib edi. Alpomish polvon Qorajon bilan Qultoyga Tovkani olib kelinglar deganini eshitib, Qo'ng'irot elining barcha beklari yig'ilib, Tovka oyimning oldiga peshvoz chiqdi. Hammasi ketib borayotibdi. Bobir ko'lida bir Cho'tboy degan yilqichi bor edi. Bular nimaga bunday qilib yuribdi, deb bir yaydoq baytalmi minib olib, Tovka oyimning turgan joyiga qarab chopib borib, Tovka oyimga vahmchin bo'lib turgan Xoldorbek va barcha xaloyiqqa qarab, og'zi angrayib, burni shangrayib, bir so'z dedi:

Gulgin ko'ylakni kiygin-chi,
Qora zulfiqni tuygin-chi,
Yer yorilib odam chiqdi,
Tovkajon, bergin suyunchi.

Po'lkan shoir qo'lda sozi,
 Uchar ko'lning turna-g'ozi,
 Yer yorilib qizlar chiqdi,
 Musulmon bo'lib bunda kelgan,
 Xudoning birligin bilgan,
 Suyunchi ber, shohning qizi,
 Qalmoq shahrining azizi.

Oldingizga kelayotir,
 Martabangiz baland ekan,
 Oldingizga peshvoz chiqdi,
 Boysaribekning qizi,
 Tovkajon, bergin suyunchi.

Yurakda qayg'u voyimlar,
 Sap badani muloyimlar,
 Tomoshaga kelayapti,
 So'lqillashib sop oyimlar.

Sochbovi tobonga tusha,
 Zulfi betiga yarasha,
 Chiqdi Qo'ng'irotning jononi,
 Sizni qiladi tomosha.

Cho'tboy bu gaplarni aytdi,
 Obod Qo'ng'irot elning yurti,
 Tovkadayin yorim bor, deb,
 Alpomishbek borib aytdi.

Dushmanlarin boshin kesib,
 Qorajonman Qultoy cholni,
 Oldinga peshvoz jo'natdi,
 Tovkajon, bergin suyunchi.

Kim yaxshi, kim yomon, Olloh biladi,
 Davlatli qul yugruk siylab jiladi.

Shunday Tovkaoy tiklab qarasa,
 Qiz-u juvon, satta yugruk choponlar,
 Qizg'aldoq ochilganday bo'lib keladi.

Mavj urib misli bir daryoday toshdi,
 Bodom qoboq, la'l munchoqli oyimlar,
 Tovka oyimning oldiga yetishdi,
 Odob bilan Oy Tovkaman ko'rishdi.

O'lay bersam omonatdir tanda jon,
 Obod bo'ldi Qo'ng'irot elida makon,
 Barchinoyim Tovka oyimman qo'rishib,
 Ofarinlar aytib turdi Qorajon.

Ado bo'lmas tor siynaning hasrati,
 Yig'lamay, naylayin, qismatlar qatti,
 Qaldirg'och Tovka oyimga bo'lib jilovdor,
 Qo'ng'irot elga saltanatman ob qaytdi.

Nog'ora, karnayni, surnayni tortib,
 Yurgan yo'lni bulkillatib odamlar,
 Barakalla, himmatingga, oy Tovka,
 Hamma ko'rgan qarindoshi qolmadi,
 Ham ammasi, ham hammasi qolmadi,
 Ham opasi, ham yoppasi qolmadi,
 O'zbekiston elidan beklar yig'ilib,
 Katta-kichik amaldorlar yig'ilib,
 Oy Tovkani Qo'ng'irot elga ob ketdi.

Kengash kelar elning katta biyiga,
 Davalati bor yigit kelar go'yiga,
 O'tdan aylantirib Tovka oyimni,
 Hurday bo'lib, siylashib suluvni,
 Olib kirdi oy Tovkani uyiga.

Ana endi shunda Boybo'ribek maqsadga yetdi. O'lgan o'g'li keldi. Qo'ng'irot elining katta-kichiklari yer yorilganday bo'lib yig'ilishib, Boybo'ribekning oldiga qulli bo'lsinga keldi. Hammalari: – Ey, podshohim, yurting qulli bo'lsin, o'ldi degan o'g'ling qulli bo'lsin, Tovka oyim bilan Barchinoy kelinlaring qulli bo'lsin, – deb muborakbodliklar qildilar. Shunda Boybo'ribek podsho bo'lib, oltmis yerdan o'choqni o'yib, kunda ming semiz molni so'yib, tuyadan, biyadan, ho'kiz, qo'chqordan, yana necha ming semiz qo'ylardan so'ydirdi. Har kecha fuqarolariga to'ylar berib, shoirlar soz sozlab, eshitganlar bo'taday bo'zlab, har bir majlisda bo'lib, tong otgancha hangamalar qilib, ko'p zavq-safolar qilib, yura berdilar. Shunda Xoldor mahram, Qorajon, Qultoy bobosi, Yodgor farzandi fuqarolarga dimoqchoqlik ko'rsatib, uch yillik boj-xiroj o'tdi, deb jarchini qichqirtib, fuqaroni xursand qilib, Boybo'ri fuqarolarning duosini olib, qamovda yotgan bandilarni qamovdan ozod qilib, amaldorlarga bir-bir daraja amal ziyod beribdi. Yaxshi yetar murodga, yomon qolar uyatga, siringni hargiz aytmagin yotga, zoti qursin bir kun qo'yar uyatga. Oltmis kun to'y o'tdi. Ana endi Alpomish polvon xotinlarini boshqavatdan nikoh qilib, o'z taxtiga minibdi. Boybo'ri kunda namoz o'qib, Alpomishni, o'ziga qaragan qarindoshlarini duo qilib: – Men qaridim, endi o'zing podshoh bo'l, – deb taxtga Alpomish o'g'lini mindirib, murrod-maqsadiga yetdi. Ollohu akbar.

Qolgan so'zni Alpomishning o'g'li "Yodgorbek" dostoni dan eshitarsizlar.

"Alpomish" dostoni sob bo'ldi. Shuytib, Alpomish polvon aysh-ishrat qilib, davri-davron surib, ota-onasi, o'g'li Yodgor bilan va ham tul bo'lgan yori Barchinoy bilan, olib kelgan Tovka oyim bilan vaqtixushlikda umr o'tkardi, murodiga yetdi.

Bu doston – "Alpomish" 22-aprel oyidan boshlanib, 1926-yili to'rtinchi may oyinda tamom bo'ldi. Buni ko'rguvchi o'rtoqlarga ma'lum bo'lsinkim, "Alpomish" dostoni tamom!

bo'ldi. Alpomish polvonning o'g'li Yodgorbekning ham shunday qissasi bordir.

Bu so'zni dostonlar ichidan ayirib olib, aytib berguvchi Muhammadqul Jomrod o'g'li, laqabi Po'lkan shoir. Jirovning ijtimoiy ahvoli: Samarqand viloyat, Kattaqo'rg'on tumanidan, Yonbosh kentdan, Qatag'on fuqarosi, o'zi kambag'al, zahmatkashdir. Ushbu kishining tilidan eshitib yozildi, deb Ernazar o'g'li.

Mulla kishi shoirlarning otasi,
Muhammad Isa hukumatning xizmatiga yaradi,
Shoir bormi dedi, har kimdan so'radi.

Qatordagi lo'kcha bilan nor edi,
Ovloq cho'lda gurkiragan sher edi.
Jolg'ash bilan Muhammadqul bor edi.
Muhammad Iso bu gaplarni eshitibdi,
Ko'p yaxshi hukumatning xizmati.

Kengash keldi shoirlarning eliga,
To'dalashdi taklif qilgan joyiga,
Jolg'ash baxshi sallasini o'radi,
Hukumatning xizmatiga yaradi.
Hukumatga avliyolar yor, dedi,

Qatorga tirkalgan lukcha-nor, dedi.
Otamning shogirdi Muhammad akam
Qatag'onda Po'lkan shoir bor, dedi.

Minib oldi Jolg'ash bir yaxshi otdi,
Muhammad Iso darrov baxshini jo'natdi,
Qurban bo'lsang Jolg'ash baxshi bo'yiga,
Ko'p gap keldi shoirlarning o'yiga,
Jolg'ash baxshi salom berib, aka, deb.
Borib tushdi Muhammadqul uyiga.

Bog'larda tebrangan olma, nor edi,
 Yaxshi odamga kattalari yor edi,
 Katta xizmat Samarqandda bor, dedi,
 Bizning bilan birgalashib yur, dedi.

O'n besh kun bo'ldi shoir muhlati,
 Aka qo'rqlama, kattalarning xizmati,
 Bola-chaqasidan fotiha olib,
 Kelib qildi hukumatning xizmati(n).
 Shoir aytar shoirlar ning so'ziman,
 Chiqishmoqchi hukumatning o'ziman,
 Qo'lidan kelgan so'zini jiyishib,
 Aytib berdi Alpomishni og'ziman.

Shoirlikman doim umri kechar-a,
 Haq ishiga bandasiga ne chora,
 Aytib berdi Alpomishni og'ziman,
 Yaxshi xizmat qildi Po'lkan bechora.

Alpomish dostonini tamom qiladi,
 So'ziga rahbarlar xursand bo'ladi,
 Javob bersa shoir javob oladi,
 Hukumatni doim duo qiladi.

Doston Muhammadqul Jonmurod o'g'lining (Po'lkan shoirning) aytib turishi asosida Muhammad Iso Ernazar o'g'li tomonidan 1926-yilda yozib olingan. Professor Hodi Zrifning guvohlik berishicha, dostonni yozib olish jarayoniga Ergash Jumanbulbul o'g'li ham ishtirok etgan hamda ba'zi parchalarini aytgan. Shuning uchun ham bu nusxani "Po'lkan shoir va Ergash Jumanbulbul o'g'li varianti", deb yuritish zarur. Doston qo'lyozmasi O'zbekiston Respublikasi Fanlar akademiyasi Alisher Navoiy nomidagi Til va adabiyot institutining folklor arxivida 4-inventar raqami ostida saqlanadi. Uning hajmi 134 sahifadan iborat. Qogoz bichimi: 36x22. Dostonning she'riy qismining o'zi 5855 misrani tashkil etadi.

Bu o'rinda yana bir izoh zarurga o'xshaydi. Diqqat qilinsa, matnning ayrim o'rinalarida band to'la emas, ya'ni u to'rt misra emas, uch yoki ikki satrdan iborat bo'lib qolgan. Ammo qo'lyozmada uchinchi yoki to'rtinchi misra uchun bo'sh joy qoldirilgan. Aftidan, shoir dostonni aytib yozdirayotganda ayrim satrlarni unutgan bo'lishi mumkin. Keyinchalik eslab, uni yozish uchun bo'sh joy qoldirilgan. Ammo nima sabab-dandir bu ish bajarilmagan.

QAYDLAR UCHUN

QAYDLAR UCHUN

Adabiy-badiiy nashr

O'ZBEK XALQ DOSTONI

ALPOMISH

Muharrir:	<i>Go'zal MATYOQUBOVA</i>
Badiiy muharrir:	<i>Oloviddin SOBIR O'G'LI</i>
Texnik muharrir:	<i>Dilmurod JALILOV</i>
Sahifalovchi:	<i>Madina ABDULLAYEVA</i>
Musahhih:	<i>Nigora G'ANIYEVA</i>

Nashriyot litsenziyasi AI № 315. 24.11.2017.
2019-yil 10-sentabrda bosishga ruxsat etildi.
Bichimi 84x108 1/32. Cambria garniturasi.
Ofset bosma. 7,5 shartli bosma toboq. Nashr tobog'i 8,5.
Adadi 1000 nusxa. -raqamlı buyurtma.
Bahosi shartnoması asosida.

YOSHLAR NASHRIYOT UYI.
Shayxontohur tumani, Navoiy ko'chasi, 11-uy.

"Avto-Nashr" XK bosmaxonasida chop etildi.
Toshkent shahar, 8-mart ko'chasi, 57-uy.